

Orman Köyleriyle Orman Mahalleleri Arasındaki Sosyo-Ekonomik Farklılaşmanın Yarattığı Fırsatlar

Erdoğan ATMİŞ*

Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 74100, BARTIN

Öz

Ülke kalkınması hem kentin, hem de kırsalın kalkınmasına bağlıdır. Bu nedenle, hem kalkınmayı, hem de ormancılığı, kırsal ve kentsel yerleşimler ile buralarda yaşanan değişimleri birlikte değerlendirerek planlamak ve yönetmek bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. 2012 yılında Büyükşehir Yasası'ndaki değişikliğin yürürlüğe girmesiyle birlikte "orman mahallesi" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma; orman köyleriyle orman mahalleleri arasındaki sosyo ekonomik farklılaşmanın yarattığı fırsatları araştırmak ve orman mahalleleri için yeni bir kırsal kalkınma modeli önermek amacıyla yapılmıştır.

Orman köylerinde uygulamak için geç kalınmış olsa da, orman mahallerinde uygulamaya konulacak bir köykent projesi için henüz geç kalınmamıştır. Büyükşehir Yasası'yla birlikte kırsal alanlar kentsel arsalarla dönüştüğü için olası imar düzenlemeleri ile arazi yapısı bozulma tehlikesi altında kalan kırsal alanlarda oluşturulacak "köy-mahalle kent" modeliyle, hem üretim ve tüketim ilişkileri desteklenecek, hem de kırsal yapının bozulma riski azaltılmış olacaktır. Büyükşehirlerde kırsal alanda tarım, ormancılık, kırsal sanayi ve hizmet sektörünün bir arada uygulamaya konulacağı böyle bir modelde en büyük sorumluluk merkezi hükümet olduğu kadar yerel yönetimlere, yani büyükşehir ve ilçe belediyelerine düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kentsel kalkınma, Kırsal kalkınma, Ormancılık, Orman köylüsü.

Opportunities Arising from Socio-Economic Differences between Forest Villages and Forest Neighbourhoods

Abstract

The development of a country requires the development of both urban and rural areas. Therefore, it is imperative to plan and manage both the development efforts and the forestry by interpreting the changes taking place in urban and rural settlements as a whole. In 2012, through an amendment to Law on Metropolitan Municipalities, the concept of 'forest neighbourhood' has been introduced in Turkey. This study was conducted to explore the opportunities arising from socio-economic differences between forest villages and forest neighbourhoods, and to suggest a new rural development model for forest neighbourhoods.

Although it may be too late for forest villages, it is still possible for urban village projects to be implemented in forest neighbourhoods. Because rural areas are transformed into urban plots as a result of the abovementioned amendment, land structure in rural areas are now under the threat of disintegration due to likely zoning changes. Therefore, with the introduction of an 'urban village-neighbourhood' model, relations of production and consumption could be supported and the risk of deterioration of rural structures would be reduced. In such a model, where agriculture, forestry, rural industry, and services concurrently operate in a rural area, the biggest responsibility falls on the local governments, i.e. metropolitan and district municipalities, as well as the central government.

Keywords: Development, Forestry, Forest villager, Rural development, Urban development.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Erdoğan ATMİŞ (Prof. Dr.); Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 74100, Bartın-Türkiye. Tel: +90 (378) 223 5139, Fax: +90 (378) 223 5000, E-mail: eatmis@bartin.edu.tr ORCID:0000-0002-0300-4096

Geliş (Received) : 17.08.2020
Kabul (Accepted) : 13.10.2020
Basım (Published) : 15.12.2020

1. Giriş

Türkiye’de son 60 yılda yaşanan köyden kente göç olgusuyla birlikte demografik yapıda önemli değişimler olmuştur. 1990’lı yıllarda yapılan projeksiyonlarda 2025 yılında ülke nüfusu içinde kentte yaşayanların oranının %88,8’e çıkacağı öngörüsünde bulunulurken, 2012’de yürürlüğe giren 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa” ile var olan 16 büyükşehir belediyesine ek olarak 14 ilde daha büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Ülke yerel yönetim biçimini kökten değiştiren bu yasayla birlikte 1580 belde belediyesi ve 16140 köyün tüzel kişiliği ortadan kaldırılarak bir anda mahalleye dönüştürülmüş (Demiroğlu vd., 2019) ve böylece günümüzde kentte yaşayanların ülke toplam nüfusuna oranı % 93’e ulaşmıştır (TÜİK, 2020). Köy statüsü kaldırılan bu yerleşim yerlerine ilişkin yapılan yeni düzenlemelerin yeterliliğinden bahsetmek çok güçtür. Kırsaldaki yaşamına ve üretim ilişkilerine aynı şekilde devam eden nüfusun, bir gecede artık köylü değil de birer kentli olarak kabul edilmesi sosyolojik olarak açıklanması çok zor, Türkiye’ye özgü garip bir uygulama olarak tarihe geçmiştir.

Diğer yandan Türkiye ormanları ve ormancılığı, dünyadaki ve ülkedeki sosyal, ekonomik, ekolojik ve kültürel değişimlere paralel olarak değişmekte ve hatta dönüşmektedir (Atmiş ve Günşen, 2016). Büyük bir kısmının kentlerde yaşamaya başlamasıyla birlikte toplumun ormandan beklentileri de çeşitlenmiştir. Beklentideki bu çeşitlilik orman mal ve hizmet üretimini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu etkiler değerlendirildiğinde, kentleşmenin ormancılıktaki dönüşümün önemli bir bileşeni olduğu ortaya çıkmaktadır (Atmiş, 2004).

Türkiye orman varlığındaki artışla kentsel nüfustaki artış arasında aynı oranda olmasa da doğrusal bir ilişki vardır. Fakat kentsel nüfus; orman alanı, orman serveti ve yıllık cari artımdan birkaç kat daha fazla oranda artmaktadır. Bu artış ormanlar üzerinde çok önemli baskılar oluşturmaktadır. Diğer yandan orman köylerinin nüfusu azaldıkça orman köylülerinin ormanlar üzerindeki olumsuz etkileri de azalmaktadır. Bu süreçte daha az yakacak oduna ihtiyaç duyulmakta, yeni evler inşa edilmesi gerektiği için daha az yapacak odun kullanılmakta, hayvan sayısı azaldığı için ormanlar ve meralar üzerindeki otlatma baskısı hafifletmekte, tarım yapmak için ormanlardan yeni alanlar açılmamaktadır. Orman Genel Müdürlüğü’nün resmi verilerine göre de 1988 yılında işlenen 41.845 adet orman suçunun 2019 yılına gelindiğinde 12.091’e düşmüş olması bu tespiti doğrulamaktadır (OGM, 2020) (Fakat 2015 yılında 8813’e inmiş olan bu sayının, o yıldan sonra tekrar yükselişe geçmiş olması ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Artışa geçen orman suçlarının kırsal kaynaklı değil de kentsel kaynaklı olması olasılığı oldukça yüksektir.). En önemlisi; daha önce ormanlardan tarım yapmak amacıyla açıldığı bilinen alanlar, köydeki işgücünün azalması, verim düşüklüğü ve uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle tarımsal gelirin düşmesi sonucu tarım dışı bırakıldığı için; tekrar orman ekosistemine dönüşmektedir (Atmiş, 2004; Günşen ve Atmiş, 2015; Atmiş ve Günşen, 2016).

Kırsal kesimde ormanlar lehine bir dönüşüm yaşanırken, madencilik, eğitim ve turizm amaçlı tahsisler, orman içi yerleşmeler, sanayileşme, yakacak odun temini ve rekreasyonel nedenlerle kentsel nüfusun farklı taleplerini tatmin etmek için yürütülen ormanların ormancılık dışı amaçlarla kullanımına dönük çalışmalar, ülke orman varlığı üzerinde büyük tehlikeler oluşturmaktadır (Kantarıcı, 1999; Atmiş, 2004; Atmiş vd., 2007; Ulusoy ve Ayaşlıgil, 2012; Atmiş ve Günşen, 2016). Ayrıca şehirlerin almış oldukları göçlerden dolayı nüfuslarının artmasıyla birlikte bu şehirlerde bulunan tarım arazilerinin ve orman alanlarının parçalandığı dile getirilmektedir (Özdönmez vd., 1996; Sağlam 2006; Akesen ve Ekizoğlu 2010; Günşen ve Atmiş, 2019; Cengiz vd., 2019).

Ülke ve kent nüfusu başına düşen orman alanı miktarı hızla azalmaktadır. Hem ülke, hem de kentsel nüfus artışına paralel olarak orman alanı, serveti ve yıllık artımında artış yaşanırken, kişi başına düşen orman alanının hızla azaldığının farkına varılması, ülkedeki orman varlığının artmasının gerçek nedenlerini sorgulamada karar vericilere yardımcı olacak önemli bir göstergedir (Atmiş ve Günşen, 2016).

Sürdürülebilir dengeli bir kalkınma için kır ve kentin bütünleştiği dolayısıyla kır ve kent ilişkili gelişmelerin gereği ve önemi de ortaya çıkmıştır (Yenigül, 2017). Kırsal kalkınma kentsel kalkınmanın ya da ülke kalkınmasının bir parçasıdır. Bu nedenle kenti kalkındırmak için, kırsal kalkınmayı da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ülke kalkınması hem kentin, hem de kırsalın kalkınmasından geçer. Bu nedenle, hem kalkınmayı, hem de ormancılığı, kırsal ve kentsel yerleşimler ile buralarda yaşanan değişimleri birlikte değerlendirerek planlamak ve yönetmek bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal alanlara yönelik günümüz kalkınma politikalarında; tarımsal gelir artışı dışında kırsalın ekonomik fayda sağlayabileceği kaynakların harekete geçirilmesi, ana hedef sektörün sadece tarım sektörü ile kısıtlı kalmaması, kırsal ekonomilerin çeşitlendirilmesi için turizm, sanayi gibi sektörlerin kırsal alanlarda geliştirilmesinin hedeflenmesi, devlet teşviklerinin kırsal kalkınma politikalarında yetersiz kalması nedeniyle, sermayenin yani

yatırımcının kırsal alana çekilmesi yönündeki fiziki ve sosyal altyapının sağlanması, uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve yerel olmak üzere yönetimin her düzeyi ile yerel paydaşlar (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları) arasında dikeyde ve yatayda bir yönetişimin gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır (OECD, 2006; Yenigül, 2017).

Bu kapsamda bu çalışma çerçevesinde sorulacak ilk soru; ormancılık örgütünün kırsal kalkınma için tek başına yeterli olup olmadığı sorusudur (TOD, 2019). Buradan hareketle çalışmada; 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası'nda değişiklik yapan yasadan sonra belediyelerin hem kentsel, hem de kırsal kalkınmadaki artan önem ve sorumlulukları kapsamında nelerin yapılabileceği konusunda değerlendirmeler yapılarak, öneriler geliştirilecektir. Bu kapsamda çalışma; orman köyleriyle orman mahalleleri arasındaki sosyo ekonomik farklılaşmanın yarattığı fırsatları araştırmak ve orman mahalleleri için yeni bir kırsal kalkınma modeli önermek amacıyla yapılmıştır.

2. Materyal ve Metot

1967'de ülke nüfusunun %19,38'ini oluşturan orman köylüsü oranı, 1985'te %20,06'ya ulaşmıştır. O zamana kadar artış eğiliminde olan bu oran daha sonra azalmaya başlamış ve kırdan kente yaşanan göçle birlikte 2019'da % 8,38 seviyesine inmiştir (Tablo 1). Bu azalmanın farklı nedenleri vardır. Fakat ana nedenleri; orman köylerinin sağlık, eğitim altyapı bakımından yeterli olanaklara sahip olmaması, tarım alanlarının az ve veriminin düşük olması, şehir merkezlerinden uzak yüksek rakımlı ve eğimli arazilerde kurulmuş olmaları ve buralardaki gelir sağlayacak iş olanaklarının yetersiz olmasıdır (Acun ve Geray, 1980; Günşen, 2012; Yurt vd., 1971).

Tablo 1. Orman köylüsünün ülke nüfusu içindeki payı (DPT, 1967; TUOP, 2004; OGM, 2020; TÜİK, 2020).

Yıl	Ülke Nüfusu	Orman Köylüsü	Pay (%)
1967	35605176	6900000	19,38
1985	50664458	10161108	20,06
1990	56473035	9117476	16,14
2000	67803927	7643574	11,27
2010	73772988	7073766	9,59
2019	83154997	6970077	8,38

Dağ sırtlarında kurulu bulunan orman köylerinde vadi tabanında veya ovada bulunan köylere göre verilen göç daha yoğun yaşanmaktadır. Verilen göçlerle birlikte bu köylerde neredeyse kimse kalmamıştır. Bu durum köylerde konutların boşalmasına ve ekilmeyen tarım alanlarının miktarının artmasına neden olmuştur. Göçlerle beraber orman köylerinde okuryazar olmayanların sayısının yüksek olduğu bir kesim kalmıştır. Özellikle genç bireylerin göç etmesi, köyde aktif olarak çalışabilecek kesimin azalmasına neden olmuştur. Göç sonucunda orman köylerinde yaşlı ve kendine bakamayacak bireyler kalmıştır. Diğer taraftan ağırlıklı olarak erkeklerin göç etmesi, orman köylerinde kadın nüfusun oranının ağırlık kazanmasına neden olmuştur (Günşen ve Atmiş, 2015).

Çalışma kapsamında orman köylerinin nüfusundaki ve sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler ile resmi belgeler incelenmiş, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasayla birlikte büyükşehirlerin sınırları içinde bulunan orman köylerinin orman mahallesine dönüşmesiyle, diğer orman köyleriyle orman mahalleri arasında oluşan farklar tespit edilmiştir. Bu farklılaşmadan yararlanarak büyükşehirlerdeki orman mahalleleri için geçerli olabilecek kırsal kalkınma modelinin nasıl olabileceği araştırılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Orman Köylerinin Nüfusundaki ve Sosyo-Ekonomik Yapısındaki Değişimler

Daha önce de bahsedildiği gibi 1967'de ülke nüfusunun %19,38'ini oluşturan orman köylüsü oranı 1985 yılında %20,06'ya kadar çıkmış ardından sürekli azalarak 2019'da % 8,38 seviyesine inmiştir (Tablo 1). Orman köylerinin yerleşimlerinin çoğunlukla dağ sırtlarında olması, il merkezlerine olan mesafelerin fazla olması, ormancılık örgütünün desteklerinin yetersiz olması, kırsal sanayinin gelişmemiş olması gibi nedenler orman köylüsünün göç etmesinde etkili olmuştur (Günşen, 2012). Orman köylerinde yaşanan göçler hem ormanlar üzerindeki hem de ormancılık etkinliklerindeki birtakım değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin en önemlisi köylünün göç etmesiyle birlikte artık işlenmeyen ormana bitişik tarım alanlarının zamanla ormana dönüşmesidir. Böylelikle orman köylerinde yaşanan göçler köy sınırları içinde kalan orman alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Ormancılık açısından ise, orman köylerinde nüfusun azalmasıyla birlikte orman

işletmelerinin üretim işlerinde istihdam edeceği köylüyü bulmakta güçlük çektiği dile getirilmektedir (Günşen, 2012).

Orman köylerinden göç edilmesinde etkili olan faktörlerin ağırlığı günümüzde daha da artmıştır. Nüfusun azalmasıyla birlikte orman köyleri, genellikle yaş ortalaması yüksek ve emeklilerin yaşadığı, göç etmiş köylülerin de yaz aylarında gezmek ve ürün hasat etmek için geçici olarak geldikleri köylere dönüşmüştür (Alkan ve Toksoy, 2008). Köylerde sürekli yaşayanlar kadınların çoğunlukta olduğu yaşlı bir nüfustur. Ayrıca bu nüfusun eğitim seviyesi de çok düşüktür. Bu köylerde; eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim oldukça güçleşmiş, tarım alanları işlenemez ve hayvancılıkla ilgilenilemez hale gelmiştir (Günşen, 2012; Alkan, 2014).

Orman köylerinde yaşanan göçler ormancılık kooperatiflerinin işleyişini de etkilemektedir. Özellikle genç ve erkek bireylerin köylerden göç etmesi, kooperatiflerde aktif olarak çalışacak ortakların sayısının da düşmesine neden olmaktadır. Diğer yandan ormancılık alanında çalışan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin işleyişinde ciddi sorunlar vardır. Bunlar (Atmış vd., 2009);

- İlgili mevzuatın yetersizliği,
- Devlet desteğinin yetersizliği,
- Köy bazında küçük ölçekli olarak kurulmuş olmaları,
- Yöneticilerin eğitim düzeyinin düşük olması,
- Kooperatif içi demokrasinin eksikliği ve başkana dayalı bir yönetim modelinin oluşması,
- Üretilen ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilememesi,
- Elde ettikleri ürünleri pazarlamada sorunlarla karşı karşıya kalmaları,
- Siyasi baskı ve çatışmaların içinde kalmaları,
- Kooperatif-Üst birlik-Merkez birlik uyumsuzluğu,
- Kadın ve genç ortak sayısının azlığı,
- Kadınların üretimden gelen güç ve liderlik özelliklerinin yok sayılması,
- Ortaklara; kooperatifçilik, ormancılık işleri, ürün değerlendirme, yönetim ve pazarlama gibi konularda yeterli eğitimin verilememesidir.

Ormancılık kooperatiflerinin sahip olduğu bu sorunlar, orman köylerinin kalkınmasında etkin rol almalarını engellemektedir. Fakat orman köylerinin kalkındırılmamasının temel nedeninin; devlet kurumlarının konuya yaklaşımlarının yetersizliği olduğu ifade edilmektedir. Orman köylerinin kalkındırılması temelinde bu köylerde yaşanan göçleri kontrol altına almak için ülke kalkınma planlarında, ormancılık özel ihtisas komisyon raporlarında, Türkiye Ulusal Ormancılık Programı'nda, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde, Kırsal Kalkınma Planında, bölgesel gelişme planlarında ve bölgesel kalkınma ajanslarının planlarında çeşitli hükümler yer almaktadır. Ancak bu plan, strateji ve programlardaki politikaların uygulanmasında başarılı olunamamıştır. Bunda, orman köylerinin kalkındırılmasında önemli rol oynayan kamu kurumlarına yeterli aynı ve nakdi kaynağın aktarılmaması, ilgili kurumların örgütlenme yapılarındaki reorganizasyonlardan dolayı kurum içi işleyişlerin sektöre uğraması ve orman köylerinde faaliyet gösteren kurumlar arasındaki eşgüdüm eksikliği önemli rol oynamaktadır (Günşen ve Atmış, 2015).

Daha önce de belirtildiği gibi; son yıllarda değişen demografik yapıyla birlikte orman köylüsünün ormanla ilişkisi zayıflamaktayken, kentle ilişkileri güçlenmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılan bir araştırmaya göre (Anonim, 2018); orman, çoğu zaman ekonomik değeri olan bir alan olarak görülmemektedir. Örneğin; orman köylerinde hanelerin %26'sında tarım gelirleri, %24'ünde ise emeklilik maaşı hanenin esas geçim kaynağını oluşturmaktadır. Hanelerin yalnızca %2'si ana geçimini ormandan sağlamaktadır. Ayrıca orman işçiliği itibarlı bulunmayan, oldukça azalmış ve geçmişte kalmaya başlamış bir iş alanı haline gelmiş ve hiçbir iş bulunmadığı zaman ortaya çıkan ikame ve geçici bir iş olarak algılanmaktadır. Özellikle kentteki ya da madendeki sigortalı, sabit maaşlı işler ile karşılaştırıldığında orman işçiliği, orman köylüsüne köyde kalacak kadar büyük bir motivasyon sağlamamaktadır. Ormandan faydalanma ise yakacak odun temini ile sınırlıdır (Anonim, 2018).

Orman köylerindeki bu değişim, orman köylülerini kente göç etmek zorunda bırakmış, yarı orman köylüsü, yarı kentli bir yaşamın parçası yapmıştır. Bu ikili yaşam içinde yazın köye gelerek kışlık bazı tarımsal ürün gereksinimlerini karşılayan orman köylüleri için orman köyü nüfusuna kayıtlı olmak; daha çok 6831 sayılı Orman Kanunu kapsamında sağlanan haklardan vazgeçmemek adına sürdürülen bir aidiyete dönüşmüştür. Bu değişimle birlikte orman köylüsü ormanda yapılan işlerde aranan işgücünü de sağlayamaz hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu açık, ormancılık işlerinin özelleştirilmesi için bir fırsat olarak görülerek müteahhitler aracılığıyla doldurulmaya çalışılmış ve ağaçlandırma, yol yapımı vb. işlerin müteahhitlere yaptırılması ile odun üretim işlerinde orman köylüsünü dışlayan "dikili satış" vb. benzeri yöntemler ormancılık işlerinde ağırlık kazanmıştır. Böylelikle ormanlardan sağlanacak faydanın orman köylüsüne değil şirketlere-müteahhitlere aktarılmasıyla orman

köylülerinin gelirleri daha da azalmıştır.

3.2. Resmi Belgelerde Orman Köyleri-Mahalleleri

2013 yılında yapılan 1. Ormancılık ve Su Şurası'nda yer alan kararlar arasında; kırsal işgücünün mahallinde tutulmasını sağlayacak politikalar içinde "Ağaçlandırma çalışmalarında; yörenin ekolojisine uygun gelir getirici türler" kullanılacağı hükmü yer almaktadır. Yine "Ormancılık Faaliyetlerinde Profesyonel İşgücü" başlığını taşıyan kararda; üretim ve teşviklerle ilgili mevzuat değişikliği, orman işçiliğinde eğitim ve mesleki sertifikasyon, orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin (-!- Doğru ifade ormancılık alanında çalışan tarımsal kalkınma kooperatifleri veya ormancılık kooperatifleri olmalı) kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ibareleri yer almaktadır. Bir diğer karar da "Odun Dışı Orman Ürünlerinin Doğal Ortamlarında Geliştirilmesi" başlığını taşımaktadır (Anonim, 2013).

2017 yılında yapılan İkinci Ormancılık ve Su Şurası'nda ise Doğa Koruma ve Biyolojik Çeşitlilik Kararları içinde korunan alanlarda yapılacak ekoturizm çalışmalarında yöre halkına öncelik verileceği, alan kılavuzluğunun yaygınlaştırılacağı, ormancılık kararları içinde de gelir getirici tür ağaçlandırmaları yapılacağı ve odun üretiminde çalışan kooperatif üyeleri (-!- Doğru ifade kooperatif ortağıdır) ile köylülerin istihdamında azalmaya dikkat çekilmiştir (Anonim, 2017)

Onbirinci Kalkınma Planı'nda; "Politika ve Tedbirler" arasında «Orman köylülerinin belirli programlar dâhilinde desteklenmesine devam edilecek, ormancılıkta kaliteli üretimin ve işgücü verimliliğinin artırılmasını teminen eğitim faaliyetleri ile profesyonelleşme artırılabilecektir, köylerdeki üretim ve yaşam biçimleri ile tabiat ve kültür varlıklarının korunmasını teminen; köylere özgü geleneksel zanaat ve el sanatları, agro-turizm, coğrafi işaretli ürünler, süs bitkileri, bağcılık, arıcılık, balıkçılık, kümes hayvancılığı, alternatif tarım ürünleri yetiştiriciliği, tarım ve gıda ürünlerindeki geleneksel üretim ve saklama bilgisini gelecek kuşaklara taşıyacak girişimler ve işbirlikleri gibi alanların desteklenmesine devam edilecektir.» denmektedir (Anonim, 2019).

Bu belgelere göre devletin orman köylülerinin kalkınması konusundaki bakışı; toplumsal değişimin farkında olmayan, orman ekosistemini bozan uygulamalara (Meyve ağacıyla ağaçlandırmalar, bal ormanı kurulumu) öncelik veren, odun dışı orman ürünlerinden gelir sağlamanın ön planda olduğu, orman köylüsü ve kooperatifleri dışlayarak müteahhitlik sistemini hakim kılan (kredilerde bireyselleşme-profesyonelleşme-dikili satışlar- özel ağaçlandırmalar), üretimde katma değer yaratma boyutunu eksik bırakan, işleme ve pazarlama boyutu yetersiz bir bakış açısıdır. Ayrıca bu belgelerde "orman mahallesi" kavramı hiç kullanılmamıştır. Oysa 2012 yılındaki 6360 sayılı kanunla gündeme gelen bu kavrama 2013, 2017 ve 2019 yıllarında ormancılıktan bahseden resmi belgelerde hiç değinilmemiş olması büyük bir eksiklik ve düşündürücü bir durumdur.

Ormancılık örgütünün orman köylüleriyle bağı azaltan bir diğer resmi uygulama da Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY)'nün 2011 yılında kapatılarak, Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir daire başkanlığına dönüştürülmüş olmasıdır. Daire başkanlığına dönüştürülen ORKÖY'ün hem daha düşük nitelikli bir kadro hem de yetersiz finansman kaynaklarına sahip olarak yola devam etmek zorunda kaldığını söylemekte yarar vardır.

3.3. Orman Köyü-Orman Mahallesi Farklaşması

Ülkede yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler orman köyü nüfusunun hızla azalmasına neden olmaktadır. Örneğin; Karadeniz Bölgesi'ndeki (büyükşehir olmayan) illerde sadece 2007 ile 2018 yılları arasındaki 12 yıllık dönemde orman köyü nüfusu %14 azalmıştır (Tablo 2). Rize dışında bütün (büyükşehir olmayan) illerde orman köyü nüfusu azalmaktadır. En büyük azalma %46 ile Gümüşhane'de yaşanmıştır. Rize'deki %57'lik artışın nasıl sağlandığı merak konusudur. Benzer şekilde Karadeniz Bölgesindeki büyükşehirlerden Trabzon'da yaşanan %71'lik artışın nedeni de araştırmaya muhtaçtır.

Büyükşehirlerdeki orman mahallelerindeki nüfus azalış hızı büyükşehir olmayan illerdeki orman köylülerine göre oldukça düşüktür, hatta 28 ilin 13'ünde orman mahallesi nüfusu artmaktadır. Değerlendirmeye alınan orman mahallesine sahip 28 büyükşehirde orman mahallesi nüfusu 12 yıl içinde sadece %3 azalmıştır (Tablo 3). Fakat bu büyükşehirlerden 13'ünde orman mahallelisi nüfusu artmaktadır. Bunlar; Adana, Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Muğla, Ordu, Sakarya, Trabzon, Van illeridir.

Tablo 2. Karadeniz Bölgesinde büyükşehir olmayan illerdeki orman köylerinin nüfus değişimi (OGM, 2020).

Yıl	2007 Yılı	2018 Yılı	Değişim (%)
Artvin	63 937	61 410	-4
Bartın	108 464	96 080	-11
Bolu	78 849	69 458	-12
Düzce	89 994	79 927	-11
Gümüşhane	37 068	20 034	-46
Karabük	44 217	40 249	-9
Kastamonu	160 724	128 843	-20
Rize	25 350	39 721	57
Sinop	95 083	80 270	-16
Zonguldak	200 195	157 894	-21
Toplam	903 881	773 886	-14

Tablo 3. Büyükşehirlerde bulunan orman mahallelerinin nüfusundaki değişim (OGM, 2020).

Büyükşehirler*	2007 Yılı	2018 Yılı	Değişim (%)
İstanbul	117 156	100 720	-14
Tekirdağ	47 206	43 372	-8
Balıkesir	289 297	251 065	-13
İzmir	246 263	223 830	-9
Aydın	169 711	149 466	-12
Denizli	134 548	116 184	-14
Muğla	229 077	229 890	1
Manisa	242 536	202 857	-16
Bursa	202 531	186 902	-8
Eskişehir	34 148	44 398	30
Kocaeli	84 652	93 048	10
Sakarya	178 355	184 806	4
Ankara	48 452	46 776	-3
Konya	141 250	145 647	3
Antalya	243 646	247 888	2
Adana	137 655	153 521	12
Mersin	176 565	174 965	-1
Hatay	106 214	97 635	-8
Kahramanmaraş	175 346	151 980	-13
Kayseri	32 750	38 856	19
Samsun	328 342	271 955	-17
Trabzon	80 760	138 109	71
Ordu	129 223	144 437	12
Erzurum	77 225	75 620	-2
Malatya	46 136	60 340	31
Van	16 351	25 139	54
Gaziantep	85 850	85 318	-1
Diyarbakır	161 440	163 824	1
Toplam	3 962 685	3 848 548	-3

*: Mardin ve Şanlıurfa değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Türkiye Ormanlığı 2019 Raporu'na göre (TOD, 2019); 2018 yılında Türkiye'de 22847 orman köyünde toplam 6827500 kişi yaşamaktadır. Büyükşehirlerde bulunan orman köylerinin, yani orman mahallelerinin sayısının tüm orman köyleri içindeki sayısı 10571 (%46,27), nüfusu da 3959961 (%58)'dir. Bu rakamlara göre orman mahallerinde ortalama 375 kişi yaşamaktadır. Geri kalan 12276 orman köyünde 2867539 kişi yaşamaktadır. Yani orman köylerinde ortalama olarak 234 kişi yaşamaktadır (Tablo 4). Orman mahalleleriyle orman köyleri ortalama nüfusu arasındaki fark 141 kişidir. Bu durumda büyükşehirlerdeki orman mahalleleri diğer şehirlerdeki orman köylerine göre daha fazla ortalama nüfusa sahiptir. Yani büyükşehirlerdeki kırsal nüfus değişimi diğer illerden oldukça farklıdır. Ortalama nüfusun daha yüksek olduğu orman mahallerinde orman köylerine göre daha fazla genç nüfus yaşadığı ve işgücü oranının daha yüksek olduğu da çok açıktır. Günşen (2012) de kentlere yakın orman köylerinde, köye yakın sanayi, ticaret ve hizmet sektöründe çalışan orman köylüsünün oranının yüksek olduğunu

bildirmektedir. Bu nedenle orman mahalleri ile orman köyleri arasındaki sosyoekonomik farklılaşmanın gözden geçirilip, orman mahallelerinde orman köyelerine göre farklı bir kırsal kalkınma modeli oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4. Orman köyleri ile orman mahallelerindeki nüfus yoğunlukları (OGM, 2020; TOD, 2019).

	Sayı	Nüfus	Ortalama Nüfus
Orman Köyü	12276	2867539	234
Orman Mahallesi	10571	3959961	375
Toplam Köy-Mahalle	22847	6827500	299

3.4. Köykent Deneyimi

Cumhuriyetin ilanından sonra kırsal alanlarda yaşanan olumsuzlukları gidermek amacıyla köylere yönelik örnek köy, merkez köy ve köykent olarak adlandırılan bir takım önerilerin getirildiği hükümet programlarında ve kalkınma planlarında görölmektedir. Bu önerilerin temel yaklaşımları hemen hemen aynı olduğu halde, farklı siyasi görüş ve partiler tarafından kavramlaştırılmış ve gündeme getirilmişlerdir (Bakırcı, 2007).

Köykent projesi 1970’li yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından kamuoyuna sunulan ve 1977 yılında hükümet programında da yer almış olan bir kırsal gelişme modelidir. Bu model, kırsal yerleşme birimlerini, yalnız köyün görevlerini daha iyi görebilecek duruma getirmeyi değil, kentsel işlevlerle de donatmayı, böylelikle kırsal alanda bir canlanma ve kalkınma yaratarak kentlere olan göçü azaltmayı amaçlayan bir yerleşme önerisidir. Köykent projesinin uygulanması için Van (Özalp) ve Bolu (Tařkesti) illerinden birer köy pilot olarak seçilmiştir. Ancak köykent düşüncesi CHP’nin iktidardan düşmesiyle birlikte uygulama olanağı bulamamış ve 1979 yılında gündemden kalkmıştır (Özensel, 2015).

Daha sonra Diyarbakır (Bismil), Hatay (Hassa), şanlıurfa, Konya (Hadim), Hakkari (Çukurca) ve Ordu (Mesudiye) illerinde 2000-2003 yılları arasında tekrar gündeme getirilen “Köykent Projesi”, en somut olarak Ordu ili Mesudiye ilçesinde uygulanma fırsatı bulmuştur (Erdönmez, 2005). Önemli miktarda yatırımın yapıldığı bu proje de ne yazık ki başarısız olmuştur. Bu başarısızlığın birçok nedeni arasında başta siyasal nedenler sayılmakta, projeye gereken değerin verilmemesi, gerekli yatırımların yapılamaması ve ekonomik güçlüklerin varlığı gösterilmektedir (Çolakoğlu, 2007). Fakat bunların en önemlisi; geç kalmış bir proje olmasıdır. Çünkü yerleşik nüfusun şehirlere göç etmesinden sonra hayata geçirilen projenin gidenleri geri getirmesi sosyolojik olarak çok güçtür. Bu nedenle daha önce ilçe merkezi ve köylerinden göç etmiş olanlar, “Köykent Projesi”nin yöreye katacağı artıları göz ardı ederek şehirlerdeki yaşamlarına devam etmiş ve Mesudiye’ye geri dönmemişlerdir. Oysa köykent projesine benzer modeller Almanya’da “Köy Yenileme” çalışmaları adı altında 1970’li yıllardan sonra uygulanmış, şehirleri kırdan gelecekler için cazibe merkezi yapmak yerine, kırsal yerleşimlerde iş olanağı sağlayacak kırsal sanayi tesisleri inşa edilmiş, ticaret ve hizmet sektöründe istihdam olanakları sağlanmış (Chigbu, 2012). Bu sayede tarımdan kopmakta olan nüfus yaşadığı yerden uzaklaşmadan hem tarım, hem sanayi ve hem de hizmet sektörünün bir parçası olmuştur. Bu sayede köylerdeki evler boşalmamış, kentlerde de aşırı göçten kaynaklanan çarpık kentleşme örnekleri görölmemiştir. Bu nedenle Mesudiye’deki köy evleri sadece yazın sahiplerini ağırlarken, Almanya’daki köy evleri yaz kış doludur.

Yukarıda köy-mahalle farklılaşması başlığı altında verilen bilgilere göre; orman mahalleleriyle orman köyleri ortalama nüfusu arasındaki fark 141 kişidir. Orman mahallerinde orman köyelerine göre daha fazla genç nüfus yaşadığı ve işgücü oranının daha yüksek olduğuna göre, dinamik iş gücünün olduğu orman mahallelerinde orman köyelerine göre farklı şekilde uygulanabilecek kırsal kalkınma modelinin, Köykent Projesi’nden esinlenen bir model olması düşünülebilir. Böylece 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasayla bir anda kağıt üzerinde kentliye dönüşen orman köylülerinin, gerçek anlamda kentli konforunda yaşamasını sağlayacak dönüşümün sağlanması da kolaylaşabilir. Bu modeli uygulamak için orman köyleri ve dinamik nüfusunu kaybetmiş orman mahalleleri yerine dinamik nüfusa sahip orman mahallelerinin seçilmesi ve yönetim modelinde yerel yönetimlere etkin şekilde yer verilmesi gereklidir.

3.5. Kırsal Kalkınmada Bir Fırsat Olarak Yerel Yönetimler

Bu noktada orman mahallelerinde kırsal kalkınma nasıl olmalıdır ve yerel yönetimlerin buradaki rolü ne olabilir soruları aklı gelmektedir. Orman köylülerinin kalkınması konusu uzun yıllardır ormancılık örgütünün çalışma konularından biri olmuştur. Geçmişte ormanlarda yapılan işlerde önceliğin orman köylülerine verilmesinin ve Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) tarafından orman köylüsünün kırsal kalkınması için hazırladığı projelerin orman köylüsünün kalkınmasına yeterli gelmediği, hatta orman köylüsünün köyünü terk etmesini

engellemediği bilinmektedir (Atmış vd., 2009; 2010). Ormanlarda yapılan işlerde önceliğin artık orman köylüsüne değil müteahhitlere verildiği, ORKÖY'ün genel müdürlükten Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir daire başkanlığına dönüştürüldüğü ve verdiği kredilerin miktarının azaltıldığı günümüzde, ormancılık örgütünün orman köylüsünün kalkınması için yapabileceği şeyler daha da sınırlı hale gelmiştir. Artık il özel idarelerinin ve büyükşehirlerdeki büyükşehir ve ilçe belediyelerin orman köylülerinin kalkınması konusunda daha fazla söz sahibi olması gereksinimi doğmuştur. Yerel yönetimlerin ormancılık örgütleri, kooperatifler ve sivil toplum örgütleriyle geliştireceği ortak çalışma modellerine gereksinim vardır. Bu kapsamda büyükşehirlerde yerel yönetimlerin (büyükşehir ve ilçe belediyelerinin) kırsal kalkınmada dezavantajlı alanlar, gruplar ve bunlara yönelik sorumluluk alanları ve uygulama önceliklerinin belirlenmesi öncelikli bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Farklı büyükşehir belediyelerinin süt, sebze, meyve vb. üretim ve dağıtım konularında kırsal kesime destek vermeye yönelik projeleri vardır. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin asma, yarı bodur elma, ceviz, ahududu, böğürtlen, kekik, adaçayı, fiğ yetiştiricilerini desteklemesi ve onlara sera örtüsü vermesi (KBB, 2020), İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)'nin üreticilere ücretsiz sebze fidesi dağıtması ve satılmayan ürünlerin, İBB tarafından hal fiyatları üzerinden alınmasının garanti edilmesi (Sözcü Gazetesi, 2020), İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2007'den başlayarak fidanın, mevsimlik çiçek, zeytinyağı, süt, yoğurt ve peynir gibi ihtiyaçlarını kooperatiflerden sağlayarak yerli üreticiye katkıda bulunması, ürün kalitesini, verimini ve çeşitliliğini arttırmaya yönelik doğrudan destekleri, ziraat odalarına hibe ettiği ortak tarım makineleri parkı ve iyi tarım uygulamalarını desteklemesi, küçükbaş hayvan varlığının zayıf olduğu bölgelerdeki ailelere koyun ve keçi dağıtması (İzmir BB, 2020), İBB ve Eskişehir büyükşehir belediyelerinin "üretici marketleri" (EBB, 2020) bu tür uygulamalara örnek gösterilebilir.

Bu uygulamalar iyi niyetle ortaya konsalar da, üreticiden tüketiciye uzanan fakat belli bir modele dayanmayan birbirinden bağımsız projelerdir. Bu projelerin birçoğunda eğitim, bilinçlendirme, ürün çeşitliliği, yerelleşme, kurumsallaşma, süreklilik, finansman, pazarlama boyutları eksik kalmaktadır. Bu projelerin büyük bir kısmında üreticiler sadece üretici, tüketiciler sadece tüketici pozisyonunda pasif şekilde yer almaktadır. Oysa kırsal kalkınmada üretici ve tüketicilerin örgütlü şekilde yer aldığı modellerin sürekliliğinden bahsetmek ancak mümkün olabilecektir. Diğer yandan yerel yönetimlerin el değiştirmesi durumunda, yaklaşım farklılığı nedeniyle kırsal kalkınmaya verilen önemin azalabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu sayede üretici ve tüketicinin örgütlü olduğu modellerde çalışmaların kesintiye uğraması olasılığı azalacaktır. Böyle bir model için de daha önce başarısız olmuş olsa da köykent modelinin, dinamik nüfusa sahip orman mahallerinde kooperatifçiliği öne çıkaracak şekilde yeniden yapılandırılması gereksinimi ağır basmaktadır.

Orman mahallelerinde ormanla ilişkiler eskisi gibi olmasa da halen devam etmektedir. Orman işçiliği orman köylülerine belli oranda da olsa bir gelir sağlamaktadır. Odun dışı orman ürünlerinin değeri gün geçtikçe artmakta fakat orman köylüleri bu ürünlerin sadece toplayıcısı olma konumunda kalmaktadır. Orman köylüleri bunları işleyip pazarlayacak kapasiteye kavuşmamaktadır (Günşen ve Atmış, 2018). Orman köylüleri bu kapasiteye ancak kooperatifleşerek ve yerel yönetimlerden destek alarak ulaşabilir.

Orman köylüleri marjinal tarım alanlarına sahiptir. Bu alanlarda geçmişte yapay gübre kullanımı fazla olmamıştır. Bu nedenle; orman köylerindeki-mahallelerindeki tarım toprakları "organik" tarım için uygundur. Fakat orman köylüsü buralarda üreteceği ürünleri "organik" ürün pazarlarına ulaştırmak için de yerel yönetimlerin desteğine gereksinim duymaktadır. Hayvansal ürünlerin işlenip pazarlanması konusunda da aynı durum söz konusudur. Bu kapsamda orman köylerinde odun ve odun dışı orman ürünleri üretimi ile "organik" tarım ve hayvancılık konusunda kooperatifçiliği öne çıkaran, yerel yönetimlerin halkı bilinçlendirme, organizasyon, finansman ve pazarlama konusunda etkin katkıda bulunacağı sürekliliği olan bir modele gereksinim vardır. Bu modelde, ürünlerin işlenmesini sağlayacak fabrika ve tesisler ile ürün pazarlamaya dönük tanzim satış mağazalarının açılması ancak organizasyon, finansman ve pazarlama konusunda belediyelerin sağlayabilecekleri olanaklarla mümkün olabilecektir.

Ayrıca orman mahallerinin fiziksel, estetik ve sosyo-kültürel açıdan daha yaşanabilir yerler haline dönüşmesi için, üretimle ilgili etkinlikleri artırmanın yanı sıra köykent tipi yerleşim yerlerinin konforunu ve olanaklarını arttıracak modellere gereksinim vardır.

4. Sonuç ve Öneriler

Ülkedeki sosyo-ekonomik dönüşümler orman varlığını etkilediği gibi o ormanların içinde ve çevresinde yaşayan orman köylülerini de etkilemektedir. Orman köylüsü nüfusunun azalması kırsal yönü ağır basan illerde orman alanı artışını sağlamaktadır. Fakat bu süreçte orman köylüsü daha da fakirleşmekte ve ormanla ilişkisi azalmaktadır.

11. Atmış, E., Günşen, H. B., Lise, B. B., Lise, W., 2009. Factors affecting forest cooperative's participation in forestry in Turkey. *Forest Policy and Economics*, 11(2): 102-108.
12. Atmış, E., Günşen, H. B., Özden, S., 2010. How can Turkey's forest cooperatives contribute to reducing rural poverty? *Unasylva* 234/235(61): 51-53.
13. Atmış, E. ve Günşen, H.B., 2016. Effect of urbanization on transformation of forestry in Turkey (Period of 1990-2010). *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 66 (1): 16-29.
14. Bakırcı, M. 2007. Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
15. Cengiz, S., Atmış, E., Görmüş, S., 2019. The impact of economic growth oriented development policies on landscape changes in Istanbul Province in Turkey. *Land Use Policy* 87: 104086.
16. Chigbu, U., E., 2012. Village renewal as an instrument of rural development: evidence from Weyarn, Germany. *Community Development*, 43 (2): 209-224.
17. Çolakoğlu, E., 2007. Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy-Kent Projesi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (6): 187-202.
18. Demiroğlu, D., Karadağ, A.A. ve Cengiz, A.E., 2019. Türkiye'de yeşil alt yapı sisteminin uygulanabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Peyzaj – Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi*, 2: 12-21.
19. DPT, 1967. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). Devlet Planlama Teşkilatı. Ankara.
20. EBB, 2020. Üretici Market Tepebaşı'nda. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. WEB Sitesi. https://www.eskisehir.bel.tr/icerik_dvm.php?icerik_id=5650&cat_icerik=1&menu_id=24 (16.07.2020).
21. Erdönmez, C., 2005. Köykent: Olumlu ve Olumsuz yönleriyle Bir Kırsal kalkınma Projesi'nin Çözümlemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* Seri: A, 2 : 35-51
22. Günşen, H.B., 2012. Orman Köylerinde İç Göçleri Etkileyen Faktörler (Bartın - Kastamonu Örneği). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi. 187 S. Bartın.
23. Günşen, H.B. ve Atmış, E., 2015. İç Göçlerin Orman Köylerinde ve Ormanlık Çalışmaları Üzerindeki Etkileri (Effects of Internal Migrations on Forest Villages and Forestry Activities). IV. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi Bildiriler Kitabı. 15-17 Ekim 2015. Trabzon. s:177-190.
24. Günşen, H.B. ve Atmış, E., 2018. Türkiye'de Odun Dışı Orman Ürünleri Üretimi Üzerine Analizler. 4. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Bursa. S:191-202.
25. Günşen H. B. ve Atmış, E., 2019. Analysis of forest change and deforestation in Turkey. *International Forestry Review*, 21(2): 182-194.
26. İzmir BB, 2020. Bayındır Çiçek Açtı. İzmir Büyükşehir Belediyesi WEB sitesi. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/bayindir-cicek-acti/14333/156> (16.07.2020)
27. Kantarcı, D. 1999. Ayasağa'daki (İstanbul) Taşocaklarının Toprak Suyu Kaybına ve Orman Ağaçlarının Gelişmesine Etkisi. 2. Ulusal Kırmataş Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, s: 277-288.
28. KBB, 2020. Tarımsal Destekler. Konya Büyükşehir Belediyesi WEB sitesi. <https://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=1552> (16.07.2020)
29. OECD, 2006. OECD Rural Policy Reviews, The New Rural Paradigm Policies and Governance, OECD Publishing. 164 S.
30. OGM, 2020. Orman Genel Müdürlüğü Resmi Ormanlık İstatistikleri. <https://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Sayfalar/Istatistikler.aspx> (16.07.2020)
31. Özdoğan, M., İstanbullu, T., Akesen, A. ve Ekizoğlu, A., 1996. Ormanlık Politikası. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Üniversite Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No: 435, İstanbul.
32. Özensel, E., 2015. Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü – Kırsal Sosyoloji. Çizgi Kitapevi, Konya.
33. Sağlam, S., 2006. Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5: 33-44.
34. Sözcü Gazetesi, 2020. İBB'den çiftçiye büyük destek. Sözcü Gazetesi. 14.05.2020. <https://www.sozcü.com.tr/2020/gundem/ibbden-ciftiye-buyuk-destek-5814409/>
35. TOD, 2019. Türkiye Ormanlığı: 2019. Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayını. Ankara.
36. TUOP, 2004. Türkiye Ulusal Ormanlık Programı (2004-2023). Çevre ve Orman Bakanlığı. Ankara.
37. TÜİK, 2020. Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (16.07.2020)
38. Ulusoy, Y. ve Ayaşlıgil, T., 2012. Açık maden ocaklarının rehabilitasyonu ve doğaya yeniden kazandırılmasının "Şile-Avcıkoru" örneğinde irdelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 62(2): 21-36.
39. Yenigül, S. B., 2017. Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi. *Planlama* 27 (1):16-25
40. Yurt, İ., Ergül, G. ve Sevil, H.T., 1971. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-III: Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Sosyal Planlama Dairesi, DPT: 1071 – SPD:233, Ankara, 253 s.